

Hugmyndir um millidómstig

I Rök fyrir hugmyndum um stofnun sérstaks millidómstigs eru einkum af tvennum toga. Því er annars vegar ætlað að koma til móts við alþjóðlegar kröfur um milliliðalausar sönnunarfærslu á áfrýjunarstigi í dómsmálum. Þetta á einkum við um sakamál en þó er hugsanlegt að það sama geti einnig átt við um einkamál í undantekningartilvikum. Núgildandi fyrirkomulag, sem felur m.a. í sér möguleika að fella dóma héraðsdóms úr gildi og vísa málum til nýrrar meðferðar (sbr. 3. mgr. 208. gr. sml.), er talið óheppilegt og sömuleiðis heimild Hæstaréttar til að yfirheyra vitni (2. mgr. 205. gr. sml.). Hins vegar eru rökin þau að létta álagi af Hæstarétti og gera honum kleift að rækja hlutverk sitt betur sem fordæmisgefandi dómstóll.

Reitt er að geta þess að ekki er nauðsynlegt að haga sönnunarfærslu með sama hætti á áfrýjunarstigi og á fyrsta dómstigi. Ástæðan er m.a. sú að unnt er að taka upp reglur sem gera ráð fyrir því að skýrslur vitna verði teknar upp í hljóð og mynd á fyrsta dómstigi líkt og tíðkast hefur í Svíþjóð í mörg ár. Því ætti ekki að þurfa að endurtaka þá skýrslutöku fyrir áfrýjunardómstól nema þegar sérstaklega stendur á. Slíkt ætti einkum við ef eitthvað nýtt hefur komið fram í málinu eftir að dómur á fyrsta dómstigi hefur gengið eða aðilar færa fram önnur sérstök rök fyrir endurtekningunni.

Reitt er að hafa hugfast að íslenskt tveggja dómstiga kerfi er einfalt í sniðum, flækjustig eru í lágmarki og kerfið í sjálfu sér mjög virkt. Ástæðan

fyrir því að þriggja þrepa dómskerfi hefur ekki enn verið tekið í lög hér á landi, gagnstætt því sem á við um hin Norðurlöndin, er að líkindum smáð íslensks samfélags í þeim samamburði og kostnaður því samfara. Á íslenska kerfinu má finna galla sem yrðu örugglega færri við upptöku millidómstigs. Á hinn bóginn yrði millidómstig sem ætlað er að sinna því hlutverki að dæma flestöll mál á áfrýjunarstigi heldur ekki gallalaust. Það yrði að öllum líkindum afar dýrt í rekstri (miðað hefur verið við 12-15 nýja dómendur) og hefur að auki í för með sér ótal flækjur sem leiða til nýrra verkefna, sem ekki er fyrir hendi í núgildandi kerfi. Á það einkum við um meðferð áfrýjunarleyfa en þörfin á þeim myndi aukast verulega ef slíkt millidómstig yrði tekið í lög.

II

Sú hugmynd sem sett er fram hér að neðan felur í sér að setja á stofn millidómstig sem tekur mið af því að það dæmi í málum þar sem þörf er á endurteknum vitnaskýrslum á áfrýjunarstigi og jafnframt að minnka álag á Hæstarétti að einhverju marki. Er þetta í samræmi við þau rök sem liggja millidómstigi til grundvallar.

Með hugmyndinni má ætla að kostnaður við stofnun og rekstur millidómstigs verði í algeru lágmarki. Lykilatriðið við þessar hugmyndir er að hið nýja millidómstig dæmdi að meginstefnu til aðeins í málum sem nú sæta kæru til Hæstaréttar auk sakamála þar sem endurtekin yfirheyrsla reynist nauðsynleg. Hafa ber í huga að sá möguleiki er ávallt

fyrir hendi að fela dómstólnum ný verkefni síðar í ljósi þeirra reynslu sem aflað verður.

Hugmyndir þessar taka mið af þeim staðreyndum að árið 2010 voru kærur til Hæstaréttar í einkamálum og sakamálum samtals 422 en áfrýjanir 362. Samsvarandi tölur fyrir árið 2011 er 378 kærur og 326 áfrýjanir, fyrir árið 2012 voru 424 kærur og 346 áfrýjanir, fyrir árið 2013 voru 437 kærur og 389 áfrýjanir og árið 2014 voru 482 kærur og 380 áfrýjanir. Samsvarandi tölur fyrir mestan hluta ársins 2015 sýna að fjöldi kæra og áfrýjana hefur jafnast.

Í hugmyndunum er gert ráð fyrir að kærur í tengslum við fullnustugerðir og búskipti gangi til Hæstaréttar eins og verið hefur en það samsvarar rúmlega 50 kærum á ári sé tekið mið af framangreindum tölfræðilegum upplýsingum. Ástæðan er sú að þessi mál líkjast að mörgu leyti venjulegum dómsmálum sem sæta áfrýjun. Eftir standa þá kærur samkvæmt einkamálalögum og sakamálalögum.

III

Samkvæmt því sem nú hefur verið sagt gæti dómstóll sem gætti hlutverks millidómstigs falið í sér:

1. Dómstóll sem hefði aðeins á að skipa fimm dómendum og þar sem að öðru leyti yrði gert ráð fyrir að þrír dómendur sitji í hverju máli. Huga yrði að ákvæðum um sérfróða meðdómsmenn sem tækju sæti ef sérþekkingar teldist þörf. Það yrði þó væntanlega sjaldgæft vegna eðlis þeirra mála sem gert er ráð fyrir að gangi til millidómstigsins.

2. Dómstóllinn fengi til meðferðar öll kærumál samkvæmt einkamála- lögum og sakamála lögum. Mál þessi eru að jafnaði skriflega flutt og eru í eðli sínu fremur einföld þótt undan- tekningar geti verið frá því.

3. Ennfremur fengi dómstóllinn til meðferðar sakamál sem áfrýjað hefur verið til Hæstaréttar ef beiðni kemur fram frá málsaðilum um nauðsyn nýrra vitnaskýrsla að því tilskildu að Hæstiréttur féllist á þá nauðsyn. Þessum málum myndi Hæstiréttur vísa

til meðferðar til hins nýja dómstóls ef hann féllist á beiðnina. Málið myndi síðan halda áfram fyrir þeim dómstól að öllu leyti í því formi sem það var.

4. Loks fengi dómstóllinn í undan- tekningartilvikum einkamál til með- ferðar sem aðilar hafa áfrýjað til Hæstaréttar ef beiðni kemur fram frá málsaðilum um nauðsyn nýrra vitnaskýrsla og að því tilskildu að Hæstiréttur féllist á þá nauðsyn. Þessum málum myndi Hæstiréttur einnig vísa til meðferðar til hins nýja

dómstóls ef hann féllist á beiðnina. Málið myndi síðan halda áfram fyrir þeim dómstól að öllu leyti í því formi sem það var.

5. Gera yrði ráð fyrir málskoti frá hinum nýja dómstól til Hæstaréttar samkvæmt leyfi þess síðarnefnda.

Stofnun sérstaks millidómstig er orðið brýnt verkefni. Íslenskt þjóðfélag þarf hins vegar að sníða sér stakk eftir vexti. Hugmyndir þessar eru settar hér fram til að koma til móts við þau sjónarmið.

Laganefnd LMFÍ

Umsögn um frumvarp til laga um fullnustu refsinga

Í NÓVEMBER SL. sendi laganefnd LMFÍ Alþingi umsögn vegna frum- varps til laga um fullnustu refsinga, 332. mál, þskj. 399. Þá mætti fulltrúi laganefndar á fund allsherjar- og menntamálanefndar Alþingis þar spurningum nefndarmanna um um- sögnina var svarað.

Laganefnd telur að lagafrumvarpið gangi hugsanlega of nærri réttindum fanga og gerði því nokkrar athuga- semdir við það. Laganefnd gerði athugasemdir við að samkvæmt frumvarpinu sé heimilt að vista gæsluvarðhaldsfanga meðal afplán- unarfanga, enda sé grundvallar- munur á réttarstöðu þeirra sem sæta gæsluvarðhaldi annars vegar og afplánunarfanga hins vegar. Einnig taldi laganefndin rétt að kveða skýrar á um að óheimilt væri að vista börn í fangelsum og að lágmark væri um slíka ákvörðun að fá staðfestingu dómara og að barnið ætti rétt á lögmannsaðstoð.

Laganefnd benti á að rétt væri að láta dómstólum, fremur en fangelsis- málayfirvöldum, eftir ákvörðunarvald um hverjir fái að afplána refsingu sína í formi samfélagsþjónustu. Þá taldi nefndin að vinir fanga ættu að hafa sama rétt til heimsóknna og ættingjar og að friðhelgi einkalífs heimsóknargesta væri tryggð. Þá vildi nefndin ekki afnema rétt fanga til að vera viðstaddur leit í klefa sínum og taldi að notkun öryggisklefa samrýmdist vart nútímaviðhorfum til fullnustu refsinga.

Laganefndin áréttaði þau sjónar- mið sín að hugleiða bæri að taka upp ákvæði í lög um fullnustu refsinga sem mælti fyrir um opinbera réttaraðstoð við fanga. Ákærðir menn og þeir sem sæti gæsluvarðhaldi nýtu aðstoðar skipaðs verjanda en dæmdir menn ættu ekki rétt á lögfræðilegri aðstoð með sama hætti og á lögmonnum hvíldi engin skylda til að taka að sér hagsmunagæslu fyrir fanga.

Reynslan hefði leitt í ljós að þörf fyrir lögfræðiaðstoð væri oft og tíðum jafn rík eftir að dómur hefði fallið.